

It is interesting that in Ukrainian sign language, in contrast to Ukrainian spoken language, a definite form of plural has been preserved, which was once characteristic of Ukrainian spoken language double and triple have disappeared in it now.

Bibliography:

1. Адамюк Н. Б., Дробот О. А., Замша А. В. Частина 1. Займенники. Жестівник української жестової мови: мовний словник. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 303 с.
2. MacHadjah T. Number marking in Ghanaian Sign Language. MPhil Thesis. Legon: University of Ghana, 2016.
3. Zamsha A. V. The category of quantity in signs of Ukrainian Sign Language. International scientific conference «Current trends and fields of philological studies in the challenging reality»: conference proceedings (July 29–30, 2022, Riga, the Republic of Latvia). Riga: Baltija Publishing, 2022. P. 268-270. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-227-2-67>.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-261-6-46>

**SUBFRAME FILLING OF WORD-FORMING SEMANTICS
OF DENUMERATIVES WITH MODIFICATION
AND TRANSPOSITION TYPES OF DERIVATION**

**СУБФРЕЙМОВЕ НАПОВНЕННЯ СЛОВОТВІРНОЇ
СЕМАНТИКИ ДЕНУМЕРАТИВІВ ІЗ МОДИФІКАЦІЙНИМ
ТА ТРАНСПОЗИЦІЙНИМ ТИПАМИ ДЕРИВАЦІЇ**

Kostryba O. V.

*Postgraduate Student at the Department
of Ukrainian Language,
Vasyl Stefanyuk Precarpathian
National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Костриба О. В.

*аспірантка кафедри
української мови,
Прикарпатський національний
університет
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Актуальним завданням сучасної україністики є інтерпретація мовних одиниць, явищ та процесів крізь призму когнітології.

Ментальне знання вербалізується в мові засобами словотворення. Наукові розвідки свідчать, що об'єктом когнітивного моделювання є здебільшого комплексні одиниці типологізації мовного матеріалу, зокрема словотвірне гніздо (СГ) (праці І. Євсєєвої [1], М. Образцової [3], М. Осадчого [4], К. Пономаревої [5] та ін.). Отож СГ становить фреймову одиницю структурування ментального знання, його акумуляції, категоризації та експлікації крізь призму словотвірної системи мови, адже деривати знаходяться в семантико-структурній взаємодії з вершиною СГ, що зберігає ідею певного знання. Когнітивне трактування СГ опирається на вчення М. Мінського про фрейм та його схематизацію як мережу, у якій елементи перебувають у підпорядкованих зв'язках [1]: фрейми (СГ чи їх комплекс) → субфрейми (лексико-семантичні варіанти (ЛСВ) мотивувального слова) → слоти (ментальні теми, за якими згрупповуються слова) → пропозиційні структури (структурно-логічна схема семантики похідного) → пропозиції (конкретизація пропозиційної структури: актанти та за наявності предикат) [6, с. 12–13; 3, с. 4; 1, с. 263, с. 305].

У нашому дослідженні вперше в україністиці розглянуто словотвірну семантику крізь призму пропозиційно-семантичного **методу**, що становить **новизну** роботи. Дотримання принципів ієрархії фреймів передбачає можливість опису словотвірних значень (СЗ) з акцентом на будь-який елемент фрейму.

Отож **метою** роботи є встановити субфреймове наповнення словотвірної семантики похідних із модифікаційним та транспозиційним типами деривації, згрупованих за принципом гніздування.

Аналіз реалізовано на базі 16 СГ із вершинами від одного до десяти, sóрок, тiсяча, мiльйóн / заст. мiлióн, пiршiiй / пiршiiй, дрúгий, які об'єднані в 13 фреймів, що зумовлено комплексним характером фрейму *один* (СГ одiн, пiршiiй / розм. пiрвiiй), *два* (СГ двá, дрúгий), *чотири* (СГ чотiри, sóрок) (див. [4, с. 15]). З-поміж 2183 одиниць виявлено 171 модифікат та 318 транспозитів.

Інтерпретація субфреймового наповнення словотвірної семантики передбачає залучення до аналізу одиниць, що належать до різних фреймів, тому експлікацію комплексу субфреймів кожного СЗ типологізуємо за трьома типами та подаємо в порядку спадання кількості дериватів у межах СЗ.

Перший тип становлять *одиничні* субфрейми, які виявляються в структурі єдиного фрейму й характеризують такі СЗ: 1) *'гіпокористична ознака кількості'*: СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ одiн (*однiський*); СУБФРЕЙМ

ЛСВ₁ один (*однісінький*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один (*одненький*); СУБФРЕЙМ Типова частина фрейму перший / розм. первий (*першенький*); 2) 'абстрагована кількість': СУБФРЕЙМ ЛСВ₅ один (*одність*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₈ перший / розм. первий (*першенство*); 3) 'сильний вияв ознаки': СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (*однаковісний*); СУБФРЕЙМ Епідигматична частина фрейму трій: (*триклятущий*); 4) ускладнене синтагматичне СЗ зі СЗ 'адвербіалізація фразеологізму': СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ сто (*достобіса*); 5) 'половина того, що названо твірним іменником': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ сто (*півсотня*); 6) 'повторна реалізація дії, що названа твірним дієсловом': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два: (*передвоїти*); 7) 'якийсь час побути тим, що названо твірним дієсловом': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ сто (*посотникувати*); 8) 'надмірний ступінь адвербіальної ознаки': СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ перший / розм. первий (*найперше*); 9) 'який відбувся після того, що названо твірним прикметником': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ трій (*післятретійний*).

Другий тип представлений міжгніздовим субфреймовим наповненням, умовою існування якого є семантична еквівалентність мінімум двох субфреймів різних фреймів. Проілюструємо: 1) 'перенаправлення дії, що названа твірним дієсловом': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, трій (*здвоюватися, троїтися*); 2) 'тривання дії, названої твірним дієсловом': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, трій, десять (*здвоювати, стрюювати, здесяткювати*); 3) 'гіпокористична недискретна кількість': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, трій, чотири, п'ять, сім (*двоєчко, трійко, четвірко, п'ятірко, сємерко*); 4) 'довести до результату дію, що названа твірним дієсловом': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, трій, чотири (*роздвоїти, потроїти 1, почетвертувати*); 5) 'зробити / стати таким, як названо твірним дієсловом': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, трій (*здвоїтися 1, стрюїти*² («Розташовувати, з'єднувати по три, по троє»)).

Третій тип становлять комбіновані субфрейми, які поєднують одиничні та міжгніздові субфрейми. Наведемо приклади: 1) 'абстрагована ознака': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ один, два, трій, чотири, сто (*однолінійність, двоповерховість, троїтість, чотириголось, сотенство*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (*однорідність*); СУБФРЕЙМ Епідигматична частина фрейму один, другий (*однобічність, другосортність*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₅ один (*одночастинність*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ перший / розм. первий (*первозданність*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один (*одинокість*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₆ один (*одноосібність*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₁₀ перший / розм. первий (*первобутність*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₈ перший / розм. первий (*першосортність*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ другий (*другорядність*);

2) 'адвербіалізація ознаки': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ один, два, три, вісім, сто, тисяча (*однополярно, роздвоєно, трикратно, восьмиразово, сторуко, тисячоголосо*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (*одноколірно*); СУБФРЕЙМ Епідигматична частина фрейму один, сто (*односторонньо, сторазово*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₅ один (*одностайне*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ сто (*стобарвно*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₆ один (*одноособово*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ тисяча (*тисячоусто*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₈ перший / розм. первий (*першорядно*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один (*одинок*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ перший / розм. первий (*найперш*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₁₀ перший / розм. первий (*первісно*); 3) 'адвербіалізація кількості': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, три, чотири, п'ять, шість, сім, вісім, дев'ять, десять, сто (*вдвоє, потрєте, вчетверте, уп'ятеро, виоште, всімеро, увосьме, удев'ятеро, удєсятеро, всоте*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ другий (*вдруге*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ перший / розм. первий (*перво*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₅ другий (*подруге*); СУБФРЕЙМ Епідигматична частина фрейму два (*надвоє*); 4) 'особа жіночої статі, що співвідноситься з відповідною особою чоловічої статі': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ один, два, три, чотири, п'ять, шість, сім, вісім, дев'ять, десять, сто, тисяча (*однопартійка, дворушниця, трієсниця, четвертокласниця, п'ятидесятиниця (СГ п'ять), шестикласниця, семидільниця, вісімдесятиниця (СГ вісім), дев'ятикласниця, одинадцятикласниця (СГ десять), сотниківна, тисячниця*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (*одновірка*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ перший / розм. первий, другий (*першорічниця, другокурсниця*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один (*мільонєрка*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ чотири (*чотвірочниця*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₆ один (*одноосібниця*); 5) 'демінутивність': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ один, два, три, чотири, п'ять, сім, десять, сто (*одинічка, двійнятка, трієчка, чвєрточка, п'ятачок, шестеричок, сьомачок, десяточок, стоніжка*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ перший / розм. первий (*первісточка*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ один (*одиначок*); 6) 'абстрагована дія': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, три, чотири, десять, сто (*передвоювання, трієння, четвертування, десяткування, сотникування*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₈ перший / розм. первий (*першенствування*); 7) 'стилістична маркованість того, що названо, твірним іменником': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ один, два, три, чотири, сім, вісім (*однолюбєць, двійнята, трієчка, чотириокисєнь, семеріця, осьмушка*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ перший / розм. перший (*першінка*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ один (*однотумєць*); 8) 'спосіб реалізації дії, що названо твірним словом мотивувального прислівника': СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, три (*вдвічі, утріконь*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ перший / розм. первий (*вперше*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₁₀ перший / розм. первий (*перш*); 9) 'адвербіалізація

предметной ознаки»: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ два, три (*удвіійку, втрійіку*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ перший / розм. первий (*впервину*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₂ одін (*одінцем*); 10) *ускладнене синтагматичне* СЗ зі СЗ *‘адвербіалізація предметної ознаки’*: СУБФРЕЙМ ЛСВ₁ одін, два, три (*однóкінь, обідвіруч, трикóнь*); СУБФРЕЙМ ЛСВ₄ одін (*односéрдно*).

Висновки. Отже, встановлений субфреймовий комплекс СЗ денумеративів модифікаційного та транспозиційного типів деривації доповнює здобутки семантичної на основоцентричної дериватології когнітивним виявом.

Перспективність роботи передбачає аналіз словотвірної семантики одиниць із мутаційним типом деривації та похідних, що виводяться від інших класів твірних слів, а також комп’ютеризацію даних (пошук дериватів за темами «субфрейм», «фрейм», «словотвірене значення»).

Література:

1. Евсеєва И. В. Комплексные единицы русского словообразования : когнитивный подход : монография. Москва : Книжный дом «Либроком», 2011. 310 с.
2. Минский М. Фреймы для представления знаний. Москва : Энергия. 1979. URL: <https://djvu.online/file/esqHL2O1jYeQW> (дата обращения: 29.09.2022).
3. Образцова М. Н. Когнитивно-дискурсивное описание гнезда однокоренных слов (на материале плечоводческой лексики русских народных говоров) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Кемерово, 2013. 30 с.
4. Осадчий М. А. Пропозиционально-фреймовое моделирование гнезда однокоренных слов : на материале русских народных говоров : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Кемерово, 2007. 27 с.
5. Пономарева Е. А. Фреймовое моделирование лексико-словообразовательных гнезд с вершинами – именами соматических объектов (на материале русского языка) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Красноярск. 2017.